

Het Monutagebouw in de wijk Palenstein

Een waardering van het bouwen in de jaren zeventig

Auteur

Karen Kranen

Maart 2021

Het Monuta gebouw in de wijk Palenstein

Palenstein, een van de eerste wijken van de groeikern Zoetermeer, is gerealiseerd vanaf 1966 tot rond 1971. De wijk is aangelegd in de vroegere Palensteinese polder, een in 1759 drooggemalen polder.

Tijdens het ontwerp¹ en aanleg van de wijk in de jaren zestig is geen rekening gehouden met oude structuren in de polder. Aan drie zijden langs de rand van de wijk zijn deze structuren nog wel herkenbaar². Langs de noord en noordwest kant zijn twee grote rondwegen gepland en aangelegd, de Du Meelaan en de Van Aalstlaan. Via deze wegen was de hoogbouw aan deze zijde van de wijk toegankelijk. Deze hoogbouw werd ontworpen volgens de opvattingen van de jaren zestig, grootschalige repeterende rechthoekige blokken, industrieel gebouwd. De rondweg aan de dorpszijde, de Osylaan en Van Diestlaan, ontsloot de laagbouw in de wijk. Voorzieningen zoals scholen en winkels waren aan de binnenzijde van het gebied gepland waar de flats en de laagbouw samenkwamen. Bijzondere bebouwing had in de plannen de categorie Z gekregen. Hieronder viel bijvoorbeeld het in 1969-1970 gerealiseerde en in 2001 gesloopte kerkelijk centrum Het Kruispunt.

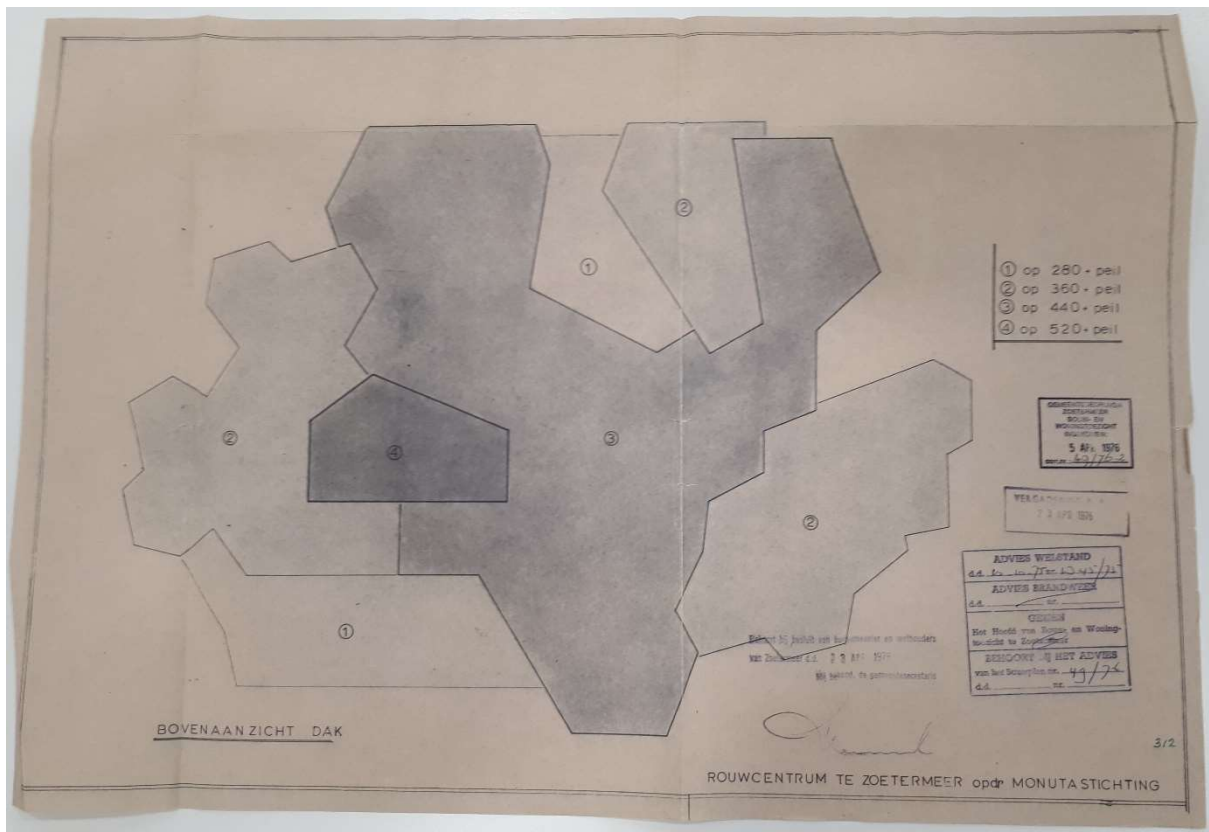

Afb. 1: Plan Palenstein uit juni 1965. Rechts de Zegwaartseweg, aan de bovenkant het geplande parkgebied (groen) en de ontsluitingswegen (Gemeentearchief Zoetermeer nr. 2760)

Het plan voorzag niet in gebouwen aan de noordzijde. Het gebied ten noorden van de Van Aalstlaan werd aangemerkt als park. Het PTT-gebouw op nummer 20 uit 1970 stond ook niet in de plannen.

Nieuw type gebouw

Met de komst van de hoogbouw in Palenstein is het niet meer mogelijk om thuis afscheid te nemen van de overledene, zoals gebruikelijk was in Zoetermeer. In de jaren zeventig is men bovendien minder gebonden aan een kerk. Ruimtes om gedurende een periode afscheid te kunnen nemen bij begraafplaatsen waren er niet. De aula was bedoeld voor de dag van de begrafenis. Het rouwcentrum Monuta aan de Van Aalstlaan 24 bood de ruimte om, wanneer de familie maar wilde, 24 uur per dag afscheid te nemen van de overledene. Hiervoor waren buiten openingstijden via een aparte toegang rouwkamers beschikbaar. (Afb. 7)

Afb.2: Tekening van het platte dak met dakvlakken op verschillende niveaus (Bouwarchief gemeente Zoetermeer, Van Aalstlaan 24 (49/1976)

De opdrachtgever voor de bouw van het rouwcentrum was de Stichting Monuta te Apeldoorn³. Deze organisatie kwam voort uit een Christelijke Coöperatieve Vereniging opgericht in 1923. Het doel van deze vereniging was om de begrafenis van leden te verzorgen. Om in de jaren zeventig te kunnen voldoen aan de groeiende vraag heeft Monuta rouwcentra laten bouwen in nieuwbouwwijken in Nederland⁴. Het Monuta gebouw was de eerste van dit type gebouw in Zoetermeer.

Het gebouw is in 1976 gerealiseerd naar een ontwerp van de architect Nic van der Stelt. Omdat het gebouw zichtbaar was vanaf de omringende hoogbouw is het ontworpen met een vijfde gevel, het dak (Afb2). Rond het gebouw werd zorgvuldige beplanting gedacht. Het veelhoekige gebouw van één bouwlaag is opgetrokken uit grote bakstenen, lijkend op de kloostermop, met een ambachtelijke uitstraling (Afb.3,4). Er is gebruik gemaakt van een wild metselverband, het wildverband, met subtiele details in de gevels. Herkenbaar zijn details zoals de rollaag (op hun kant gemetselde stenen) onder de dakrand en de rollaag boven de vensters (Afb.5). De glasstroken langs de verhoogde dakvlakken voorzien het interieur van daglicht. De aula heeft een decoratieve glasgevel (Afb.6). Het interieur is sober en afgewerkt met een houten plafond.

Afb.3: Ingang Monuta gebouw met links achter de muur voorzien van siermetselwerk (foto Karen Kranen)

Afb.4: Muur voorzien van siermetselwerk. (foto Karen Kranen)

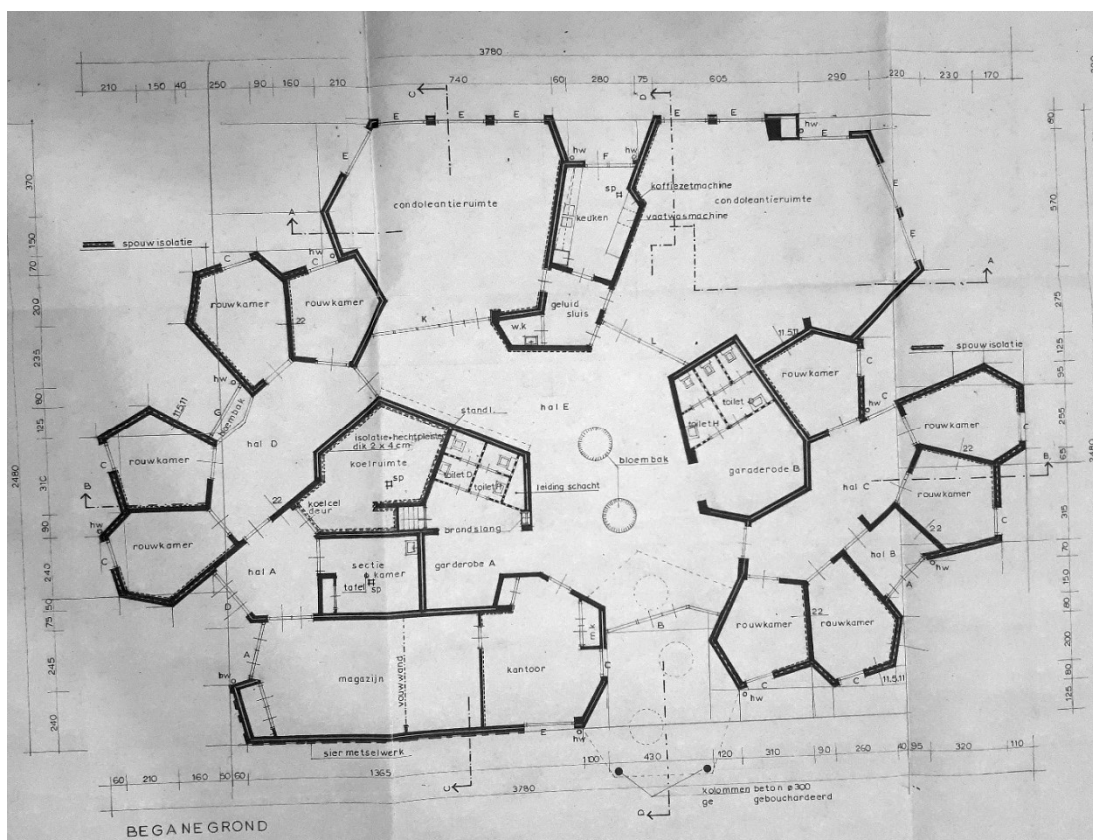
Afb.5: Venster met een gemetselde latei in de vorm van een rollaag (foto Karen Kranen)

Afb.6: Interieur met de glazen wand van de aula. De glasstrook langs het verhoogde dak voorziet de ruimte van daglicht (foto Karen Kranen)

Het gebouw vertelt een stukje sociaal-culturele geschiedenis. Typisch voor de jaren zeventig was de aanwezigheid van het zogenaamde koel- en sectievertrek in het gebouw. Zoetermeer had destijds geen ziekenhuis en het grote politiebureau zou pas in 1981 gerealiseerd worden. In het koel- en sectievertrek kon sectie worden verricht op slachtoffers van dodelijke ongevallen. Het rouwcentrum werd in Zoetermeer Stad genoemd als behorende tot de best-geoutilleerde rouwcentra in Nederland.⁵

Het gebouw is in 1993 door de architect aangepast. Ten tijde van dit onderzoek, in 2019, ziet het gebouw er nog goed verzorgd uit en ligt het nog steeds in een groen parkje, afgescheiden van de woonwijk. Sinds het vertrek van Monuta⁶ wordt het tijdelijk gebruikt door enkele organisaties in afwachting van de plannen van de nieuwe eigenaar, de Gemeente Zoetermeer.

Afb. 7: Oorspronkelijke plattegrond met kleine rouwkamers, de aparte toegangsdeur links en rechts en de condoleance kamers boven. De ingang is midden onder, met in het midden een centrale ruimte met garderobe (Bouwarchief gemeente Zoetermeer, Van Aalstlaan 24 (49/1976)

Architect van rouwcentra en kerken

De architect, Nic van der Stelt, was een in Amersfoort wonende architect die vanaf de jaren zestig actief was. Hij heeft, vanuit een christelijk gezichtspunt, diverse kerken ontworpen ⁷, waaronder de Kandelaar te Amersfoort in 1972 (Afb.8). Bovendien heeft hij, in samenwerking met Monuta vanaf de jaren zeventig rouwcentra ontworpen, zoals in 1975 in Bunschoten-Spakenburg aan de Bickersweg 3 en in 1982 aan het Aalberseplein 1 te Gouda. Deze rouwcentra zijn steeds uniek⁸, er zijn er geen twee hetzelfde.

Nic van der Stelt heeft zich laten inspireren door de ambachtelijke baksteenbouw van Berlage en de in de jaren zeventig opkomende vormtaal van de antroposofische bouw van Ton Aalberts ⁹. De rouwcentra zijn kleinschalig opgezet, veelhoekig en voorzien van een opvallend dak. Opvallende aspecten in zijn gebouwen zijn verder naast de ambachtelijk vormgegeven kloostermop en wild metselverband (wildverband), de verschillende vormen van de vensters,

siermetselwerk in de muur en rollagen bij vensters en dakrand. Voor de glaskunst in zijn gebouwen heeft hij samengewerkt met kunstenaars en de firma Van Tetterode in Hoevelaken

Het Monuta gebouw vormt door zijn kleinschalige ambachtelijke vormgeving en uitvoering een groot contrast met de grootschalige, industriële hoogbouw uit de jaren zestig ernaast¹⁰, waarvan een deel ondertussen is gesloopt. De bouwstijl, kleinschalig, met inspiratie uit de ambachtelijke bouw en de antroposofische bouw herinnert sterk aan de veranderde opvattingen over grootschalige bouw in de jaren zeventig.

Afb.8: Kerkgebouw De Kandelaar in Amersfoort uit 1972 (foto Karen Kranen)

Waardering

Wat is het belang van dit gebouw voor Zoetermeer. Waarom zou je dit gebouw behouden? Bij het waarderen van het gebouw spelen de volgende onderdelen een rol.

Beleefde kwaliteit

Het kleinschalige ambachtelijke ontwerp contrasteert sterk, zowel in materiaal als in plattegrond, met de eerder gebouwde industrieel gebouwde hoogbouw waar het

naast staat. Het laat duidelijk een andere bouwstijl zien dan de jaren ervoor. De gevels zijn polygonaal. Een van de zijgevels bevat siermetselwerk. Het dak vormt een vijfde gevel met niveauverschillen.

Nic van der Stelt heeft in de jaren 70 en de jaren 80 hele herkenbare rouwcentra en kerken gebouwd geïnspireerd op antroposofische ontwerp- en bouw opvattingen.

Het gebouw herinnert aan de ontzuiling in de jaren 60 en 70 en de vraag naar een rouwplaats buiten de woning, maar wel in de buurt. Voor deze behoefte is een nieuw type gebouw ontworpen. Zijn bijkomende functie als sectieruimte past binnen de ontwikkeling van de groeistad.

Fysieke kwaliteit

Het gebouw is in 1993 door de architect aangepast. Het oorspronkelijke ontwerp is nog zichtbaar en het gebouw is goed onderhouden door Monuta. Er zijn in het interieur voor wat betreft de plattegrond geen grote wijzigingen geweest.

Inhoudelijke kwaliteit

Dit type gebouw, uit de jaren 70, is zowel typologisch als in zijn functie zeldzaam in de regio.

Het was het eerste gebouw van dit type in Zoetermeer en een van de eerste ontwerpen van een rouwkamer van Nic van der Stelt. Zijn bijkomende functie als sectieruimte past binnen de ontwikkeling van de groeistad.

Het gebouw geeft de veranderende opvattingen weer op het gebied van afscheid nemen van dierbaren. Daarnaast is het sterk verbonden met de bouw van nieuwe huurwoningen in de hoogbouw van de nieuwbouwwijk waar het naast staat.

Het is gebouwd langs de rand van de wijk waarvoor het bedoeld is in een parkachtige omgeving. Een deel van de hoogbouw in de buurt is intussen gesloopt.

Het is een typisch voorbeeld van een op antroposofische inspiratie gebaseerd gebouw uit de jaren 70.

Samengevat, het gebouw is uniek en als zodanig van groot belang als onderdeel van het Zoetermeerse erfgoed van de groeistad.

Toekomst

Pas als het gebouw een definitieve waardering heeft, is een goed plan voor herbestemming, restauratie en verbouwing mogelijk. Het rouwcentrum heeft nu tijdelijke gebruikers waardoor het in stand blijft.

¹ Gemeentearchief Zoetermeer Plan Palenstein 1965, no 2760

² Botine Koopmans, 2001, *De Gave Stad, Cultuurhistorische Verkenning van de wijken in Zoetermeer, Palenstein*, Gemeente Zoetermeer.

³ H.L. Kok, 2005, *Thanatos, De geschiedenis van de laatste eer*. Drukkerij Berne bv., Heeswijk.

⁴ Overzicht projecten voor Monuta, ontvangen van dhr. E. Schoots. (Schootsarchitecten.nl) op 21 maart 2019. Op de lijst worden de gebouwen uitvaartcentra genoemd. De bouwtekening is voor een rouwcentrum. Beide termen worden door elkaar gebruikt.

⁵ *Zoetermeer Stad*, 8^e jg., nr. 12 (juni 1978)

⁶ <https://uitvaartmedia.com/nieuw-uitvaartcentrum-monuta-ogier-in-gebruik-genomen/0217/>, opgevraagd 20 juli 2019. Monuta heeft op 12 februari 2016 zijn nieuwe uitvaartcentrum, gelegen aan de Buytenparklaan 2, geopend.

⁷ Hoofdred. P. Jongeling. [Et al.], *Nederlands dagblad*: 08071972 “Nieuwe belangstelling voor het werk van Berlage”; 15091972 “Eerste paal voor nieuwe kerk in Kampen”.

⁸ Bickersweg 3, bij de ingang van de begraafplaats, wordt gebruikt door de lokale radio, Aalberseplein 1 is in gebruik als uitvaartcentrum en ligt aan een plein bij de katholieke H. Josephkerk uit 1964. Zie https://reliwiki.nl/index.php/Gouda,_Aalberseplein_3_-_Joseph.

⁹ 4 april 2019, gesprek Eric Schoots, Schoots architecten, Amersfoort <http://www.stelt-schootsarchitecten.nl/>

¹⁰, Joosje van Geest, 2016, *Architectuurgids Zoetermeer*, Stokerkade cultuurhistorische uitgeverij, Zoetermeer.